

Dolly Verhoeven, Maarten Gubbels en Michel Melenhorst (red.), **Verhaal van Gelderland**, 4 delen (Amsterdam: Boom, 2022, 1560 pp., ISBN 9789024442560).

Heel wat provincies hebben inmiddels een eigentijdse geschiedenis in boekvorm gekregen, doorgaans een meerdelig werk. Zo zijn er verschenen: de *Geschiedenis van Groningen* in drie delen in 2008-2009; de *Geschiedenis van Zeeland* in vier delen in 2012-2014; en *Limburg. Een geschiedenis* in drie delen in 2015. Gelderland kon niet achterblijven, zo stelt Dolly Verhoeven in de introductie tot wat het *Verhaal van Gelderland* geworden is. Als (inmiddels emeritus) bijzonder hoogleraar Gelderse geschiedenis aan de Radboud Universiteit was zij de onvermoeibare kartrekker van het project. De introductie schetst de niet geringe ambitie van de onderneming: een integraal verhaal, chronologisch van opzet, en met aandacht voor tal van thema's die in onderlinge samenhang worden behandeld. De historiografie over de algemene geschiedenis van Gelderland en die van andere provincies wordt aangestipt, maar er wordt geen poging ondernomen het project als geheel te positioneren ten opzichte van de bestaande literatuur. Dat is een keuze die alleszins te billijken valt voor een onderneming die niet alleen professionele historici maar ook een grotere groep geïnteresseerden wil aanspreken.

Dat het werk een breed publiek tracht te boeien, blijkt al uit de titel. 'Geschiedenis' lijkt niet meer te voldoen; 'historie' evenmin. In lijn met de tijdgeest is het een 'verhaal' van Gelderland geworden. De inhoud en opzet van het werk hebben hier niet onder geleden. De vier delen hebben een heldere structuur en er zijn goed beredeneerde keuzes gemaakt. Ieder deel heeft rond de vierhonderd pagina's, is mooi en betekenisvol geïllustreerd, en wordt afgesloten met een systematische samenvatting die de tien kernvragen van het project langsgaat. Vele nieuwe, op de inhoud afgestemde kaarten, tekeningen en infographics verrijken de stof en vergroten de herkenbaarheid van het beschrevene. De centrale vragen gaan over klassieke historische thema's als landschap, economie, samenleving, politiek, en geloof, maar stellen ook vernieuwing en continuïteit, (im)materieel erfgoed, regionale diversiteit, beeldvorming en de wereldwijde context aan de orde. Kortom, een breed palet aan aandachtspunten die een veelkleurig verhaal mogelijk maken.

De 21 schrijvers van de verschillende delen en hoofdstukken zijn flexibel omgesprongen met de onmogelijke opgave die de geschiedenis aan alle Nederlandse provincies stelt, namelijk dat deze relatief recente staatkundige uitvindingen zijn en dus geen grenzen kennen die al millennia vastliggen. Deel 1 van de reeks is dan ook heel elegant getiteld 'Gelderland voor het Gelderland werd'. Ook voor de overige delen geldt dat Gelre of

Gelderland nooit onveranderlijke territoriale eenheden zijn geweest. Dat heeft bijvoorbeeld tot gevolg dat deel 2, dat de periode tussen 1015 en 1543 beslaat, ook delen van het hedendaagse Limburg en Noordrijn-Westfalen behandelt. Zelfs het naoorlogse Gelderland kende nog beperkte grenswijzigingen, zoals die van 1999 tussen Deventer en Gorssel, tevens de provinciegrens tussen Overijssel en Gelderland.

Het is opvallend dat het laatste deel, dat gaat over de provincie in het Koninkrijk der Nederlanden (1795-2020), relatief het minst zegt over de relaties tussen Gelderland en de omringende gebieden in een mondiaal perspectief. Daar staat tegenover dat deel 3 de verstrengeling van mensen en plaatsen in de provincie met de koloniale context expliciet aan de orde stelt. Heel wat kastelen en landhuizen zijn gebouwd of verfraaid met winsten uit koloniale exploitatie, zo stellen de auteurs (287).

In hun bespreking van de stand van zaken in de regionale en lokale geschiedenis in het jaarboek van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg van 2018 noemen Arnoud-Jan Bijsterveld en Hans Mol de provinciegeschiedenissen die op dat moment vrij recent verschenen waren vooral een platform voor eerder verricht onderzoek en in mindere mate een innovatief werkveld. Die vaststelling gaat niet helemaal op voor het *Verhaal van Gelderland*. Een synthese is het werk zeker, maar het is ook een eigentijds platform voor nieuwe manieren van geschiedenis bedrijven én beleven geworden. De vernieuwing is niet zozeer methodologisch, maar heeft vooral betrekking op de totstandkoming en verspreiding van de verzamelde kennis. Het boekproject is gestart als een breed samenwerkingsverband van meer dan honderd musea, archieven, heemkundige verenigingen en andere erfgoedorganisaties, die in 2019 een convenant sloten waarin ze hun actieve deelname aan de realisatie van het project toezegden. Dat kon gebeuren in de vorm van informatie, maar ook van illustraties.

Daarbij is het niet gebleven. Het ‘Verhaal van Gelderland’ bestaat ook als een website, met talloze zoekmogelijkheden in thema’s, tijdperken, plaatsen en organisaties. De website is zowel gelinkt aan collectiegelderland.nl, waar individuele erfgoedobjecten kunnen worden bekeken, als aan mijngelderland.nl, waar niet alleen canons, routes en specials kunnen worden gevolgd maar ook de actuele culturele agenda van de provincie kan worden geraadpleegd. En dan zijn er inmiddels ook de herijkte lokale canons van Gelderland, en de op *linked data* gebaseerde Gelderse canon als een van de nieuwe regiocanons van Nederland, die inhaken op het onderzoek dat in de vier kloeke delen van het *Verhaal van Gelderland* (in een wat slappe kartonnen cassette) wordt tentoongespreid. Alles in het teken van kennisdeling, verbinding en verrijking in de digitale ruimte waarin historisch bewustzijn tegenwoordig onderhouden en aangewakkerd moet worden.

Iedere kenner van de Nederlandse geschiedenis zal zelfs in deze 1600 pagina’s wel iets missen. Schrijver dezes had misschien verwacht meer te lezen over de rol van het moderne provinciebestuur, maar zoals vaker blijft

deze overheidslaag, hoewel hij de geldschietter van het project is, tamelijk onzichtbaar. Tegenover de leemten hier en daar, die het gevolg zijn van de onvermijdelijke lacunes in de stand van de geschiedschrijving, staat een zorgvuldig gestructureerd, gevarieerd, leerrijk, en vaak boeiend relaas, waarin vrijwel elke lezer nieuwe gezichtspunten en wederwaardigheden zal ontdekken.

Onontkoombare vragen bij een overzichtswerk als dit zijn of het Gelderse verhaal een eigen karakter heeft en of er (dus) iets is als een Gelderse identiteit. Die vragen kun je eigenlijk alleen maar bevestigend beantwoorden door ze te ontkennen. In het slothoofdstuk worden de diversiteit van het landschap, de territoriale verschuivingen, de politieke strijd, de economische ontwikkeling, de religieuze tegenstellingen, en de voornamelijk lokale loyaliteiten nog eens op een rij gezet. Te veel verscheidenheid om er een eenheid in te zien, zou je zeggen. Verhoeven refereert bijna terloops nog aan de schoonheid van de natuur en de ‘relatieve rust’ als ankerpunten van een gedeeld identiteitsgevoel – vooral onder pensionado’s denk ik dan – maar voor haar is het uiteindelijk toch de ‘lange en fascinerende geschiedenis’ (367) die Gelderland bijeenhoudt. Eenheid in verscheidenheid dus, bijna een verzuchting. Laten we hopen dat historisch bewustzijn, gevormd door de pluriforme kennis zoals die in het *Verhaal van Gelderland* verzameld is, inderdaad ook identiteitsvormend is.

Nico Randeraad, Universiteit Maastricht/Tracé – Limburgs
Samenlevingsarchief